

Nr 302.

Av herr **Pehrsson** i Göteborg, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition, nr 50, angående försvarsväsendets ordnande.*

I propositionen nr 50 har föreslagits indragning av arvodena för samtliga regementspastorer ävensom för slottspastorn å Karlberg. Som motivering härför har endast anförts, att "de religiösa behoven hos den militära personalen och de värnpliktiga borde", i enlighet med uttalande av 1924 års försvarsutskott, "kunna tillgodoses på annat sätt". Någon utredning i ärendet har icke förebragts.

Den svenska fältprästinstitutionen är lika gammal som den svenska hären. Den leder nämligen sin upprinnelse från Gustaf Wasas skapande av en stående armé och dess organisation är förbunden med Gustaf II Adolfs personliga initiativ. De svenska fältprästerna hava under den svenska härens skiftande öden delat ljuvt och lett med densamma, och berättelserna om deras självupppoffrande, hängivna arbete t. ex. bland fångna landsmän i Ryssland och Sibirien efter Pultavaslaget höra till de mest gripande bladen i vår historia.

Ett avskaffande av den svenska krigsmaktens regementspastorer innebär alltså ett brytande av en flera hundra år gammal tradition, som visat sig vara av utomordentlig betydelse för upprätthållande av manstukt och moral.

Medan det svenska härväsendet under senare tid t. ex. genom härordningarna av år 1892, 1901 och 1914 undergått genomgripande förändringar, har från statsmakternas sida intet åtgjorts för att sätta den militära själavården i stånd att tillgodose de på densamma ställda ökade kraven. Den enda förbättring som vidtagits är, att arvodet för regementspastorerna vid 1902 års riksdag höjdes från 800 till 1,000 kronor. Härigenom hava regementspastorsbefattningarna måst bliva bisysslor och dess innehavare hindrats från att ägna sig åt arbetet vid regementet så som de önskat.

Trots dessa ogynnsamma förhållanden hava emellertid regementspastorerna utfört ett omfattande frivilligt arbete i religiöst-sedligt och kulturellt avseende

vid regementena, och de regementspastorer torde vara ganska få, som åtnöjt sig med att utföra endast de officiella åliggandena. På regementspastorernas initiativ upprättade eller av dem ledda soldathem finnas på mer än ett tiotal förläggningssorter, och där håller regementspastor eller av honom anskaffat biträde ofta kurser och föredrag av olika art o. s. v. På flera ställen hava omfattande bibliotek anskaffats.

Under de senaste tre åren har kollekt upptagits i rikets kyrkor för regementspastorernas frivilliga verksamhet, vilken bidragit till att dessa kunnat i väsentlig grad utvidga sitt arbete. Dessa kollektorer hava under tre år uppgått till 375,130 kronor och hava lika fördelats mellan den av regementspastorerna och av frivilliga krafter ledda verksamheten.

Då behovet av en central ledning inom detta arbete starkt framträtt, hava regementspastorerna på ärkebiskopens initiativ skapat sig ett sådant organ: Regementspastorernas arbetsutskott. Det är sålunda ett i utveckling statt, löftesbringande arbete, som skulle avbrytas, om regementspastorerna plötsligt skulle avskaffas.

Ett gott och intresserat arbete utföres vid många lägerplatser även av olika sammanslutningar såsom föreningen Soldaternas vänner, Sv. Missionsförbundet, K. F. U. M. och andra. Samarbetet mellan regementspastorerna och detta frivilliga arbete har i allmänhet varit gott. "Soldaternas vänners" årsberättelse för år 1923 vittnar om "det nästan undantagslöst förstälige och goda förhållande, som alltfört varit rådande mellan den officiella och frivilliga andliga vårdens utövare". En bestämd skillnad i omfattningen förefinnes dock i regel mellan detta senare arbete och regementspastorernas. Dessa senare nå på grund av sin ställning praktiskt taget alla vid regementet, de förre i regel endast vissa grupper. Att regementspastornas arbete också i denna tid har djup resonans bland manskapet, därom kunna många regementspastorer avlägga vittnesbörd. Gudstjänsterna vid regementet bliva ofta verkliga högtidsstunder. Ett avskaffande av regementspastorerna skulle, även med hänsyn tagen till det vid regementena bedrivna frivilliga arbetet, innebära ett allvarligt försvagande av de religiösa och sedliga faktorer, vilka framför allt kunna neutralisera de moraliska vådor, kasernlivet ovedersägligen medför.

I detta sammanhang kunna några ord anföras ur det utlåtande, som andra kammarens tillfälliga utskott vid 1903 års riksdag avgav med anledning av motion i ärendet: "Att överlämna tillfredsställandet av detta behov (det religiösa) uteslutande åt den enskilda verksamhet, som utövades genom missionsföreningar av ett eller annat slag, syntes ej lämpligt, hur villig man än kunde vara att erkänna det goda dessa föreningar flerstädes utträttat. Då staten sedan århundraden tillbaka haft regementspastorer anställda just för ifrågavarande ändamål, vore det i första hand av dem, som de värnpliktiga kunna erhålla den ledning i moraliskt och religiöst hänseende, som de under sin av staten fordrade vistelse på lägerplatserna med rätta kunde begära."

Till samma resultat komma även de 1918 tillsatta sakkunnige, med bl. a. öверste H. Dillner, sekreterare i Centralstyrelsen för "Förbundet Soldaternas vänner", och frikyrkopastorn A. W. Gullberg såsom ledamöter. I deras "betänkande och förslag rörande den andliga vården vid krigsmakten", avgivet den 24 maj 1921, heter det bl. a.: "Såsom de sakkunnige få tillfälle att längre fram närmare angiva och som även från religiöst intresserat håll blivit allmänt erkänt, är den nuvarande religiösa vården vid krigsmakten otillräcklig. Då nu denna består av både statlig och frivillig vård, måste ju ett borttagande av den statliga vården komma att medföra, att den religiösa vården över huvud blir ännu mindre tillräcklig. Att avskaffandet av statlig vård skulle komma att resultera uti och uppvägas av ökad tillgång på frivillig vård lärer nämligen ej kunna antagas, eftersom ju den hittills bedrivna statliga vården ingalunda gjort den fria vården trångbodd. — — — För övrigt är frågan om dessa befattningars upprätthållande delvis av ekonomisk natur. När den nu allmänt erkännes vara av stor samhällelig betydelse, förefaller det därför väl lättvindigt och från statens sida föga värdigt, att man löser densamma på det sättet, att man helt enkelt låter de enskilda samfundens svara för kostnaderna. Den religiösa vårdens överlämnande åt frivilligheten skulle dessutom ej heller skapa några betryggande garantier i fråga om vare sig ändamålsenlig fördelning eller regelbundenhet av densamma. På ett håll kunde råda brist på sådan vård, under det att den på ett annat bedreves av flere personer än vad som för ändamålet erfordrades."

Kunna sålunda dessa frivilliga krafter i fred ingalunda ersätta den kyrkliga själavården, så visa erfarenheterna från världskriget, att det vid mobilisering är fullständigt uteslutet att för den andliga vårdens upprätthållande uteslutande lita till dessa frivilliga krafter.

Lika litet som man ansett sig böra låta sjukvården i fält vara uteslutande beroende av den frivilliga rödakorsverksamheten, lika litet bör då den andliga vården vara byggd uteslutande på frivilligheten. Det visade sig under kriget, att endast den i samband med den militära organisationen stående själavården kunde vid mobiliseringen och de hastiga förflyttningarna åtfölja truppen; och vid de främre linjerna låg själavården och den andliga vården av manskapet över huvud nästan uteslutande i fältprästernas händer, endast de kunde röra sig fritt inom krigszonen, endast de kunde nå soldaterna i eldlinjen. Men det var där framför allt som själavården behövdes.

Allt som i farans stund skall fungera måste vara väl förberett i fredstid. Gäller detta om den militära förberedelsen i allmänhet, så gäller det i ej mindre grad om själavården. Här är nämligen arbetets framgång beroende av en del faktorer, vilka icke kunna i hast framskapas. Så t. ex. är det av stor betydelse för regementspastors arbete, att han redan förut personligen känner befäl och manskap vid sitt regemente och att ett förhållande av förtroende dem emellan uppstått, som är all själavårds oundgängliga förutsättning.

Hur svårt det är att i mobiliseringens stund, då statens alla resurser äro tagna i anspråk för det rent militära, råda bot för bristande beredskap på själavårdens område visa förhållandena vid krigsutbrottet t. ex. i Frankrike. En fransk författare M. Geoffroy de Grandmaison skriver: »Om det fanns något område, där man icke var färdig, så var det väl själavården. Man måste handla snabbt. Man telegraferade, mobiliseringsordern utsändes i hast, man tog till en början de präster, som voro fullständigt frikallade från krigstjänst, därpå dem som tillhörde hjälptjänsten (service auxiliaire) därefter dem som tillhörde den territoriala armén (la territoriale) och slutligen från den aktiva arméns reserv. Man blandade ihop échelonerna. Det blev kaos.» En verklig folkrörelse för att skaffa armén tillräckligt antal fältpastorer uppstod, vilken omfattades med verklig hänförelse från alla folkklasser. På några dagar anskaffades det behöfliga beloppet, 100,000 francs. Med den största brådska utvaldes nu präster, vilka utrustades och sändes till fronten. Den 27 aug. 30 st.; följande dag 28, några dagar senare 50 o. s. v. Sålunda räddades i en brydsam stund situationen genom enskilt initiativ.

»Då myndigheterna snart kommo under fund med fältprästernas betydelse, fingo även dessa frivilliga inom kort statsanställning, och det var endast en gärd av tacksamhet och erkänsla för deras arbete, då genom en cirkulaire ministerielle, utfärdad den 12 nov. 1914 av M. Millerand, staten övertog deras avlöning och arvode till full likhet med de fast anställda.» (Sakkunniges betänkande 1921 s. 139).

Den franska armén hade ändock, trots de franska statsmakternas kända ställning till kyrkan, för krigstillfälle en organiserad själavård, om den också måste betecknas såsom ytterst bristfällig. Den var i varje fall bättre rustad i detta avseende än den svenska krigsmakten skulle bliva, om Kungl. Maj:ts proposition skulle gå igenom. I själva verket torde väl knappt något kulturland vågat i så hög grad sekularisera sin armé, som Sverige skulle göra, om det föreliggande förslaget antoges, icke ens Frankrike före kriget, som ovan påpekats. Utvecklingen i de länder, som kunnat mer direkt lära av krigets erfarenheter, synes gå i rakt motsatt riktning och hänvisas i detta avseende till den bilaga, som åtföljde ovan nämnda sakkunnigebetänkande 1921 (sid. 171 ff.). I spetsen för detta nydaningsarbete har Amerika gått. Utvecklingen av den militära själavården gick efter kriget i följande riktning:

1) Man övergår ifrån det forna systemet, byggt på relativt frivilligt deltagande från de olika kyrkornas sida till att lägga den andliga vården hos fältpastorsinstitutionen och att göra denna till en uteslutande arméorganisation.

2) Man söker erhålla de dugligaste krafterna till fältpastorer genom att höja kompetensfordningarna och därmed naturligtvis också avlöningen. Därjämte givas de en högre officersställning (ända till överstes grad).

3) Man ökar antalet kaplaner, så att en kaplan kommer på 1200 man.

4) Man söker dana en enhetlig kaplanskår under en särskild överledning, skild från annan både civil och militär myndighet.

Denna nya organisation (se nämnda betänkande sid. 180 ff.) är avsedd för fredstid, »ty», yttrar de särskilda kyrkornas generalkommitté, »kaplanernas verksamhet kommer att behövas ännu bättre i fredstid än under kriget.» Och generalkommittén yttrade i en skrivelse till krigsministern angående denna sak bl. a. följande: »Varför skulle organisationen av kaplaner i detta land vara det enda oorganiserade och ometodiska arbete i armén?» Liknande erfarenheter föreligga från övriga krigsländer.

Långt ifrån att tänka på att inskränka den officiella själavården eller att mer lita till den frivilliga synes man således inför krigets erfarenheter vilja allmänt utvidga och stärka densamma.

Ännu en sak måste tagas under allvarligt övervägande, innan en avskrivning av den militära själavården kan ske. Utom militärförsamlingarna vid flottans stationer i Stockholm och Karlskrona samt vid Karlsborgs fästning är det 17 regementen och kårer vid armén, vilka bilda egna kyrkoförsamlingar. Man torde väl knappast kunna med ett penndrag upplösa alla dessa församlingar. Med rätten till bildande av egen församling följer t. ex. egen pastorsexpedition. Detta innebär för den vid regementet anställda personal, förlagd till den ofta från stadens eller den territoriella församlingens expedition avlägsna kasernen, en avgjord fördel icke minst därför, att den kan hållas öppen å för denna personal lämplig tid. Det torde jämväl vara tvivel underkastat, om man så utan vidare kan lägga vården av dessa församlingar på de territoriella församlingarnes prästerskap. Det är här dock fråga om en folkmängd på intill 1,000 personer och därtill en mycket rörlig sådan, så att expeditionen vissa tider kräver mycken tid. Här kan ju nämnas t. ex. skyldigheten att för de anställdas pensionskassor kvartalsvis insända uppgifter rörande förändringar inom familjerna o. s. v. Lägges härtill skyldigheten att biträda vid alla slags kyrkliga förrättningar, är det möjligt, att ett överflyttande av militärförsamlingen till den territoriella måste medföra en förändring beträffande denna sistnämndas prästerskap. Dessa präster, ofta redan förut hårt belastade, torde i varje fall knappast kunna åläggas att ombesörja den andra församlingens pastoral- och själavård, och i alla händelser torde väl någon utredning i denna sak vara oundgängligen av nöden.

Därjämte må betonas, att *principfrågan om bibehållandet av regementspastorerna är fristående från härordningen i övrigt.*

Att bibehållandet av regementspastorerna icke spelar någon ekonomisk roll i försvarskostnaderna framgår därav, att avlöningen (arvodet) av samtliga regementspastorer utom flottans, Bodens och Karlsborgs fästningar nu uppgår till omkring 49,000 kr. och enligt det nya härordningsförslaget torde komma att belöpa sig till omkring 32,000 kr.

Den merkostnad utöver förslaget, som genom regementspastorernas bibehållande skulle inträda, är beroende på den blivande härorganisationen, och måste därför beräkningen därav överlätas åt försvarsutskottet.

På grund av vad jag härovan anfört, tillåter jag mig vördsamt hemställa,

att riksdagen ville besluta, att regementspastorsinstitutionen inom den svenska armén måtte bibehållas och att medel för pastoralvården inom armén måtte anvisas till det belopp, som erfordras för arvoden åt garnisons-, slotts- och regementspastorer.

Stockholm den 18 mars 1925.

Per Pehrsson.

I motionen instämma:

Gustaf Olsson
i Ramsta.

Oscar Osberg.

Adolf Wallerius.

Sven Persson.

Nils Holmström.
